

Research Paper

Assessment of the Role of Rural Capital in the Formation and Sustainability of Tourism Businesses (Case Study: Target Tourism Villages in Zanjan Province)

Samira Mosavi: M.Sc. Department of Geography, Faculty of Humanities, University of Zanjan, Zanjan, Iran

Farhad Javan: Assistant professor Department of Tourism Management, Faculty of Cultural Heritage, HandiCrafts and Tourism, University of Mazandaran, Babolsar, Iran

Jamshid Einali*: Associate Professor Department of Geography, Faculty of Humanities, University of Zanjan, Zanjan, Iran

ARTICLE INFO

Received: 2025/01/28

Accepted: 2025/05/07

PP: 1-18

Use your device to scan and
read the article online

Keywords: Rural capital, rural tourism, sustainability, business, Zanjan.

Abstract

Rural tourism, as one of the key strategies for sustainable development, fosters economic growth, preserves local cultures, and enhances the quality of life in rural areas. Utilizing rural capital plays a crucial role in the establishment, development, and sustainability of small-scale tourism businesses. This study was conducted with the aim of examining the role of rural capital in the formation, development, and sustainability of small tourism enterprises in target villages of Zanjan Province. The research is descriptive-analytical and applied in nature. Data was collected using both documentary and field methods. The sample community consists of eight target tourism villages in Zanjan Province. Out of a total of 8,812 rural households in the sample area, the sample size was calculated as 327 households using Cochran's formula, and participants were selected using a random sampling method. To analyze the research data, various statistical tests such as the one-sample t-test, cluster analysis, chi-square homogeneity test, Spearman correlation, linear regression, and the non-parametric Kruskal-Wallis test were employed. The findings indicate that natural, built (physical), and financial capital have had the greatest impact on the formation and sustainability of small tourism businesses. Furthermore, a significant correlation was observed between rural capital indicators and tourism businesses at the 99% confidence level. Among the sampled villages, Soukeh Riz, Shit, and Darsajin ranked highest in terms of human and institutional capital, natural capital, and financial-social capital, respectively.

Citation: Mosavi, S., Javan, F., & Einali, J. (2025). **Assessment of the Role of Rural Capital in the Formation and Sustainability of Tourism Businesses (Case Study: Target Tourism Villages in Zanjan Province)**, *Journal of Regional Planning*, 15(58), 1-18. <https://doi.org/10.82597/jzpm.1206110.2025>

* **Corresponding author:** Jamshid Einali, **Email:** einalia@znu.ac.ir, **Tel:** +989122597176

Extended Abstract

Introduction

In recent decades, spatial development in many developing countries has faced numerous challenges. The dominance of urban areas in planning processes and the marginalization of rural regions have led to reduced investment in these areas. This trend, coupled with declining economic activities and the inability of agriculture to sustain livelihoods, has resulted in the migration of young, educated individuals and a decrease in rural populations. In response, rural tourism has emerged as an alternative strategy and a tool for economic and social revitalization. Different countries, based on their economic structures and development policies, have adopted various approaches to rural planning, including conservation-focused, development-oriented, liberal, and neoliberal strategies. These approaches, considering geographical characteristics and existing rural assets, pave the way for sustainable economic development in rural areas.

From the perspective of rural community capital planning, the optimal utilization of ecological, socio-cultural, human, institutional, financial, and economic assets plays a key role in the development of tourism and entrepreneurship. Particularly in small and medium-sized tourism businesses, effective management of these assets can empower local communities, strengthen economic activities, and ensure business sustainability. Moreover, social, economic, cultural, and natural capital can enhance rural tourism capacity and, with appropriate policies, contribute to the revitalization and modernization of rural settlements and broader socio-economic development. Based on this framework, the present study examines the role of rural assets in the establishment and sustainability of tourism businesses in Zanzibar province, seeking to assess their impact on the sustainable economic development of targeted rural tourism destinations.

Methodology

This study is classified as applied research in terms of its type and follows a descriptive-analytical approach in terms of methodology. By reviewing relevant theoretical foundations, the key indicators and items were identified and incorporated into a structured questionnaire. To

ensure the validity of the selected items, expert opinions familiar with the region and subject matter were consulted, and the reliability of the questionnaire was assessed through a pre-test involving 10% of the total number of questionnaires, utilizing Cronbach's alpha, which resulted in a coefficient of 0.875.

The statistical population of this research consists of all households residing in the sample villages. Based on the 2016 national census of population and housing, this amounts to approximately 8,812 households. Using Cochran's formula, with the assumption of equal proportions ($p = 0.5$, $q = 0.5$), a sample size of 327 was determined for questionnaire distribution. The finalized questionnaire was randomly distributed across selected villages with the cooperation of local administrators, following the existing neighborhood segmentation. Ultimately, 310 completed questionnaires were collected by researchers and used for statistical analysis.

Results and Discussion

This study examines the role of rural capital in the establishment, development, and sustainability of small-scale tourism businesses in the targeted tourism villages of Zanzibar province. Utilizing the classification framework proposed by Guo et al. (2023), rural capital is analyzed across seven dimensions: political-institutional, physical, financial, natural, human, social, and psychological. The research data was collected from eight targeted tourism villages, and out of a total of 8,812 households, 327 were randomly selected as the study sample. A one-sample t-test indicated that all dimensions of rural capital exceeded the desirable numerical threshold and were statistically significant at the 99% confidence level. Among them, natural, physical, and financial capital had the greatest impact on the success of tourism businesses.

The cluster analysis results revealed that the studied villages were categorized into three groups: low, medium, and high. Additionally, the linear regression test confirmed a significant linear relationship between rural capital and the formation of tourism businesses. According to the Spearman test, a correlation of 0.217 was observed between rural capital indicators and the sustainability of tourism businesses. The results of the Kruskal-Wallis test indicated no significant differences among the studied

villages, suggesting that variations are primarily due to investment in infrastructure and the human characteristics of residents. In the village ranking, Sokahriz excelled in human, physical, institutional, and psychological capital, Shit ranked highest in natural capital, and Darsajin led in financial and social capital.

Conclusion

The analysis of the research data indicates that various dimensions of rural capital have a significant impact on the establishment, development, and sustainability of small-scale tourism businesses in the targeted villages of Zanjan province. Among these, natural, built (physical), and financial capital have played the most substantial roles in strengthening the rural tourism ecosystem. This highlights the importance of physical infrastructure, natural resources, and access to financial assets in supporting small-scale entrepreneurial activities. Moreover, the statistical analysis of the relationships between research variables indicates that improvements in social, human, and institutional capital significantly contribute to the sustainability of tourism businesses. These findings highlight that, beyond tangible assets, strong communication networks, entrepreneurial education and skills, and institutional support play a crucial role in the long-term success of rural entrepreneurs.

The cluster analysis conducted on the sample villages reveals significant variations in their

levels of capital utilization. Specifically, Sokahriz ranks highest in human and institutional capital, Shit excels in natural capital, and Darsajin leads in financial and social capital. This indicates that each village requires tailored strategies for tourism business development, leveraging its unique local strengths and assets. The results of the Spearman test and linear regression analysis confirm a positive and significant relationship between rural capital levels and the formation and sustainability of small-scale tourism businesses. This finding underscores the importance of developing supportive programs and targeted investments to enhance entrepreneurial capacities in rural areas. Based on the research findings and the positive impact of rural capital on the formation and sustainability of small-scale tourism businesses, the following recommendations can further enhance these enterprises and promote economic resilience in rural areas:

- Strengthening natural capital to support sustainable tourism development;
- Expanding physical infrastructure to facilitate tourism growth;
- Improving access to financial resources for rural entrepreneurs;
- Enhancing human and social capital to foster entrepreneurship; and
- Establishing institutional support and effective policymaking.

فصلنامه علمی برنامه ریزی منطقه‌ای

دوه ۱۵، شماره ۵۸، تابستان ۱۴۰۴
شاپا چاپی: ۶۷۳۵-۲۲۵۱ - شاپا الکترونیکی: ۷۰۵۱-۲۴۲۳
<https://sanad.iau.ir/journal/jzpm>

مقاله پژوهشی

ارزیابی نقش سرمایه‌های روستایی در شکل‌گیری و پایداری کسب و کارهای گردشگری (مطالعه موردی: روستاهای هدف گردشگری استان زنجان)

سیده سمیرا موسوی: کارشناسی ارشد گروه جغرافیا، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران.
فرهاد جوان: استادیار گروه مدیریت جهانگردی، دانشکده میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، دانشگاه مازندران، بابل، ایران.
جمشید عینالی:* دانشیار گروه جغرافیا، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران.

اطلاعات مقاله	چکیده
تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۰۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۲/۱۷ شماره صفحات: ۱-۱۸	گردشگری روستایی به‌عنوان یکی از راهبردهای مهم توسعه پایدار، زمینه‌ساز رشد اقتصادی، حفظ فرهنگ‌های محلی و بهبود کیفیت زندگی در مناطق روستایی است. بهره‌گیری از سرمایه‌های روستایی نقش کلیدی در شکل‌گیری، توسعه و پایداری کسب‌وکارهای خرد گردشگری دارد. پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش سرمایه‌های روستایی در شکل‌گیری، توسعه و پایداری کسب‌وکارهای خرد گردشگری در روستاهای هدف استان زنجان انجام شده است. پژوهش حاضر توصیفی - تحلیلی و نوع آن از نظر هدف، کاربردی است. برای جمع‌آوری اطلاعات از روش‌های اسنادی و میدانی استفاده شده است. جامعه نمونه ۸ روستای هدف گردشگری در استان زنجان است و از مجموع ۸۸۱۲ خانوار ساکن در نقاط روستایی نمونه، با فرمول کوکران، حجم نمونه ۳۳۷ خانوار محاسبه و این افراد با روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند. جهت تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش از آزمون‌های آماری مختلف نظیر t تک نمونه‌ای، تحلیل خوشه‌ای، همگونی کای دو، همبستگی اسپیرمن، رگرسیون خطی و آزمون ناپارامتری کروسکال-والیس استفاده گردید. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که سرمایه‌های طبیعی، ساخته‌شده (فیزیکی) و مالی بیشترین تأثیر را در شکل‌گیری و پایداری کسب‌وکارهای خرد گردشگری داشته‌اند. همچنین، بین شاخص سرمایه‌های روستایی و کسب‌وکارهای گردشگری رابطه معناداری در سطح ۹۹ درصد مشاهده شد. روستاهای سوکهریز، شیت و درسجین به ترتیب از نظر سرمایه‌های انسانی و نهادی، طبیعی، و مالی-اجتماعی، در رتبه‌های بالاتری نسبت به سایر روستاهای نمونه قرار دارند.
واژه‌های کلیدی: سرمایه‌های روستایی، گردشگری روستایی، پایداری، کسب و کار، زنجان.	

استناد: موسوی، سیده سمیرا؛ جوان، فرهاد و عینالی، جمشید. (۱۴۰۴). ارزیابی نقش سرمایه‌های روستایی در شکل‌گیری و پایداری کسب و کارهای گردشگری (مطالعه موردی: روستاهای هدف گردشگری استان زنجان)، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۱۵(۵۸)، ۱-۱۸.
<https://doi.org/10.82597/jzpm.1206110.2025>

مقدمه

امروزه چالش‌ها و نگرانی‌های توسعه فضایی بر مواردی از قبیل تسلط شهری در تئوری و عمل برنامه‌ریزی و نقش حاشیه‌ای مناطق روستایی و پیرامونی بدلائل اقتصادی و اولویت‌های سیاسی در کشورهای در حال توسعه گره خورده است (Lapping & Scott, 2019). از این رو، بسیاری از مناطق روستایی در کشورهای در حال توسعه، به دلیل کاهش فعالیت اقتصادی و نارسایی فعالیت‌های کشاورزی در تأمین معیشت و نیازهای روبه رشد جمعیت و مقابله با مشکل مهاجرت جوانان با تحصیلات عالی‌تر و کاهش جمعیت در مناطق روستایی، گردشگری را به عنوان یک توسعه جایگزین، به عنوان یک استراتژی برای اقتصاد و جامعه خود می‌بینند (Tu et al., 2018; Ubels et al., 2020). که در دهه‌های اخیر به دلیل افزایش انواع روش‌های گذران اوقات فراغت و افزایش سهولت سفر برای بسیاری از افراد رونق گرفته است (Javan, 2025). بنابراین، اسکات (۲۰۲۳) چهار منطق برنامه‌ریزی روستایی را برای تلطیف توسعه و پوشش دادن به نابرابری‌های فضایی را برجسته می‌کند. به عقیده اسکات (۲۰۲۳) مواردی از قبیل (۱) برنامه‌ریزی روستایی حفاظت گرایانه با تمرکز بر حفظ زمین‌های کشاورزی و حفاظت از حومه و مناظر بر اساس زمینه‌های زیبایی‌شناختی در کشورهای توسعه‌یافته مانند انگلستان، آلمان و ایالات متحده آمریکا (Curry & Owen, 2009)؛ (۲) برنامه‌ریزی روستایی توسعه‌گرایانه، با تمرکز بر بهره‌برداری بهینه از منابع طبیعی با هدف حفاظت از زمین‌های کشاورزی، دسترسی به منابع طبیعی برای صنایع استخراجی، تسهیل زیرساخت‌های پشتیبانی از صنایع جدید در کشورهایی مانند استرالیا، کانادا و مالزی (Tonts, 2020)؛ (۳) رویکردهای آزاد به برنامه‌ریزی روستایی (مانند اروپای جنوبی)، که به موجب آن توسعه در مکان‌های روستایی با هدف ارتقای رفاه خانواده‌محور از طریق رویکردهای مقرراتی سهل‌گیرانه حمایت می‌شود (Natarajan et al., 2022) و (۴) برنامه‌ریزی روستایی نئولیبرالیزه شده (مانند ایرلند، ترکیه و پرتغال) که به دنبال ایجاد شرایط دوستانه برای کسب و کارهای خرد و متنوع‌سازی آنها از طریق ترویج و آسان‌سازی مقررات، ارایه زیرساخت‌های جدید مانند انرژی‌های تجدیدپذیر و ... در سراسر مناطق روستایی (ناتاراجان، ۲۰۱۹) مدنظر سیاست‌گذاران توسعه روستایی قرار گرفته است. به طوری که، این نمونه‌ها در اغلب موارد دارای همپوشانی بالایی با یکدیگر بوده و می‌تواند با در نظر گرفتن تفاوت‌های جغرافیایی با بهره‌گیری از سرمایه‌های روستایی می‌تواند فرصت‌های مناسبی را در راستای نیل به توسعه اقتصادی پایدار روستایی فراهم سازد.

از منظر برنامه‌ریزی سرمایه‌های جوامع روستایی^۱ دارای مفهوم نظام‌وار و کل‌نگر است (Singgalen et al., 2019; Gkartzios et al., 2022) که دربرگیرنده دارایی‌های اکولوژیک، اجتماعی-فرهنگی، انسانی، سیاسی-نهادی، مالی و اقتصادی و محیط ساخته شده جامعه است که در صورت مدیریت و برنامه‌ریزی مناسب نقش مهمی در فرآیند توسعه گردشگری از طریق توسعه کارآفرینی در کسب و کارهای خرد و متوسط گردشگری ایفا خواهد کرد (Ćurčić et al., 2021; Ma et al., 2021). توسعه گردشگری منوط بر اینکه با برنامه‌ریزی صحیح انجام شود، می‌تواند اثرات اقتصادی و اجتماعی مناسبی داشته باشد (Javan and Barzegar., 2024). به عقیده برخی از محققان، اشکال مختلف سرمایه جامعه محلی دارای نقش خود تقویت‌کنندگی^۲ بوده و به طور متقابل بر روی یکدیگر تأثیر می‌گذارد (Emery & Flora, 2019; Inigo & Albareda, 2019; Trono, 2020). از این منظر، سرمایه‌ها و دارایی‌های جامعه محلی می‌تواند به ارایه ترکیبی از مشاغل تولیدی روستایی و همچنین فعالیت‌های غیر تولیدی و خدماتی تأثیر مثبت بگذارد (Einali et al., 2021).

مدیریت پایدار و استفاده بهینه از سرمایه‌های محلی جامعه روستایی نقش مهمی در توسعه گردشگری و کسب و کارهای خرد مرتبط با آن ایفا می‌کند که می‌تواند به توانمندسازی جوامع و همچنین دستیابی به توسعه اقتصادی پایدار محلی کمک کند. به طوری که، سرمایه و موجودی عوامل اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و طبیعی می‌تواند بر ظرفیت‌های گردشگری روستایی بیفزاید (Wijijayanti et al., 2020). بنابراین، گردشگری روستایی با توجه به دربرگرفتن ابعاد مختلف اقتصاد و جامعه و کسب و کارهای خرد متعدد می‌تواند با بهره‌گیری از سرمایه‌های جامعه محلی توسعه یابد و نیز می‌تواند به تقویت سرمایه‌های جامعه محلی تأثیر مثبتی بگذارد (Souca, 2020) که در نتیجه در صورت اتخاذ سیاست‌ها و برنامه‌ریزی مناسب به توسعه اجتماعی-اقتصادی و بازسازی و نوسازی محلی سکونتگاه‌های روستایی کمک می‌کند (Liu et al., 2020) که توانایی تضمین توسعه پایدار روستایی را دارد (Ancuța & Jucu, 2023). بنابراین توسعه گردشگری در نواحی روستایی می‌تواند نقش مهمی در متنوع‌سازی اقتصاد جوامع روستایی داشته و فراهم‌کننده بستر و زمینه‌ساز توسعه پایدار روستایی باشد (Javan., 2021).

محدوده مورد مطالعه در این تحقیق روستاهای دسته‌بندی شده در قالب روستاهای هدف گردشگری در استان زنجان است که در راستای توسعه گردشگری ارزان قیمت داخلی برای اقشار مختلف جامعه در قطب‌های گردشگری طبیعی و تاریخی-فرهنگی مورد توجه متولیان امر قرار گرفته است. از این رو هدف مطالعه حاضر ارزیابی نقش سرمایه‌های روستایی در ابعاد مختلف سرمایه‌های معیشتی در شکل‌گیری و

^۱ - Community Capitals Framework (CCF)

^۲ - Selfreinforcing

پایداری کسب و کارهای گردشگری در روستاهای هدف گردشگری استان زنجان است و سعی می‌کند به این سوال پاسخ دهد که آیا سرمایه‌های روستایی به شکل‌گیری و پایداری کسب و کارهای خرد گردشگری در روستاهای نمونه کمک کرده است؟

پیشینه تحقیق و مبانی نظری

سرمایه‌های روستایی

ایده سرمایه اغلب از کار بنیادی پیر بوردیو^۱ وام گرفته شده است. بوردیو (۱۹۸۶) معتقد است که سرمایه ریشه در کار جمعی و انباشته شدن دارد که یا به شکل کالاها (شامل زمین و دارایی) عینیت می‌یابد و یا در قالب مهارت‌ها و رفتارها تجسم می‌یابد و بیانگر سه شکل اساسی سرمایه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است. از دیدگاه وی تغییرپذیری سرمایه‌ها بویژه در دارایی‌های اقتصادی مبتنی بر مکان خاصی نیست (Gkartzios et al., 2022). کلمن (۱۹۹۰) سرمایه را به عنوان منابع یا کالاها^۲ی عمومی جامعه تعریف کرده است. کسل^۳ (۱۹۹۸) با بهره‌گیری از تعاریف کلمن، مفهوم "سرمایه روستایی" را در قالب دارایی‌های طبیعی، انسان‌آفرین، انسانی و اجتماعی پیشنهاد داد که انباشته شدن این سرمایه‌ها در اقتصاد روستایی به ارزش‌آفرینی بیشتر کمک می‌کند. از دیدگاه کسل (۱۹۹۸: ۶۲۲) "توسعه و حفاظت از ابعاد متعدد سرمایه‌ها برای مردم روستایی اهمیت اساسی دارد و به نهادینه شدن استقلال محلی در پرداختن به چالش‌های مشترک و پیگیری آرمان‌های جمعی محلی کمک می‌کند". بدینگتون^۴ (۱۹۹۹) به طور خاص سرمایه‌های روستایی اعم از طبیعی، تولیدی، انسانی، اجتماعی و فرهنگی به عنوان ورودی و خروجی اقتصاد محلی مورد توجه قرار می‌دهد که این دارایی‌ها بایستی پرورش یافته و مدیریت شوند، که پیکربندی و تعادل آنها در نهایت هدف اصلی یک سیستم - معیشت پایدار - را ارائه کند. همچنین، برخی از صاحب‌نظران، بر عاملیت جمعیت محلی برای ایجاد مسیرهای توسعه بر اساس دارایی‌های سخت و نرم موجود در جامعه تأکید می‌کنند، که با محور اصلی نظریه توسعه پایدار روستایی همسویی دارد (Bosworth & Turner, 2018). همچنین، کورتی و موزلی (۲۰۰۸) سرمایه‌ها - یا "منابع موروثی" - را به عنوان بستری برای موفقیت عملکرد اقتصادی محلی در روستاهای انگلستان معرفی می‌کنند. از این رو، دارای تشابهاتی با تفکر توسعه درون‌زای جدید که در همان دوره در اروپا در راستای حمایت از استقرار شبکه‌های دارایی‌های اضافی در توسعه محلی مطرح بود، می‌باشد (Ray, 2006; Ward et al., 2005). از این رو، مناطق روستایی به عنوان مکان‌هایی که دارای ترکیبی از سرمایه‌های ساخته شده، اقتصادی، زمین پایه و اجتماعی-فرهنگی بوده و ابعاد مختلف سرمایه‌ها روستایی می‌تواند به عنوان «انرژی فضایی» حاصل از پیوند و هم افزایی بین سرمایه‌ها زمینه بروز تغییرات مثبت و نیل به توسعه پایدار درونزا از طریق تولید مشترک مکان‌های روستایی بهتر را به وجود می‌آورد (Shucksmith, 2018; Gkartzios et al., 2022).

سرمایه‌های مناطق روستایی در قالب مفاهیم مختلفی از قبیل سرمایه‌های اقتصادی، اجتماعی (Morgan, 2023)، فرهنگی و نمادین (Philip et al., 2022) مورد توجه قرار می‌گیرد که در مطالعات مربوط به تغییرات مناطق روستایی و تحرک اقتصادی - اجتماعی آنها نقش تعیین کننده‌ای را ایفا می‌کنند. از دیدگاه صاحب‌نظران توسعه، سرمایه‌های روستایی شامل ترکیبی از سرمایه‌های ملموس اقتصادی، طبیعی و فیزیکی (از قبیل چشم‌اندازها و منابع طبیعی، حیات وحش، محیط ساخته شده، زیرساخت‌ها، ساختمان‌ها و تسهیلات کشاورزی، بازارهای محلی، ویژگی‌های تاریخی، آداب و رسوم محلی خاص و شیوه‌های سنتی زندگی و ...) و سرمایه‌های ناملموس (از قبیل دارایی‌های اجتماعی، سازمانی و فرهنگی از قبیل آداب و سنن اجتماعی، آیین‌های فرهنگی محلی، جشنواره‌ها و آیین‌ها، مهمان‌نوازی، تصاویر درک شده، احساس اجتماعی، کیفیت زندگی و ...) بوده و همچنین سرمایه انسانی که در جایی بین این دو گروه از سرمایه‌ها قرار می‌گیرد، است (Corrado et al., 2022; Liu et al., 2024). عناصر ملموس سرمایه حومه روستایی به عنوان عناصر کاربردی اقتصاد روستایی در نظر گرفته می‌شوند، ولی سرمایه‌های ناملموس روستایی ارزش ویژه‌ای در توسعه گردشگری خلاق و جذب گردشگران به مناطق روستایی ایفا می‌کنند که می‌تواند توسط کارآفرینان و کسب و کارهای گردشگری برای جذب بازدیدکنندگان مورد استفاده قرار گیرند (Garrod et al., 2006; Eimermann, 2016). به عنوان مثال، بوئورث و ترنر (۲۰۱۸)، اینیگو و آلباریدا^۵ (۲۰۱۹) و امری و فلورا^۶ (۲۰۲۰) مدیریت بهینه چارچوب سرمایه جامعه روستایی را عاملی برای انباشت اشکال مختلف سرمایه در جامعه محلی معرفی می‌کنند که با توجه به ویژگی خودتقویت کنندگی متقابل و هم‌افزایی سرمایه‌ها توانایی توسعه کارآفرینی خرد روستایی را ارتقا می‌دهد.

^۱ - Pierre Bourdieu

^۲ - Castle

^۳ - Beddington

^۴ - Inigo & Albareda

^۵ - Emery & Flora

گومباو-آلبرت^۱ (۲۰۲۴) سرمایه‌گذاری در دارایی‌های نامشهود مناطق روستایی در اسپانیا را عاملی در راستای استفاده بهتر از آنها در ایجاد ارزش افزوده اقتصادی از طریق توسعه کسب و کارهای خرد گردشگری می‌داند که به شکوفایی و انتظار سود اقتصادی، توسعه فناوری، سرمایه‌انسانی کمک می‌کند. کاستلی^۲ و همکاران (۲۰۲۴) به بررسی رابطه بلندمدت سرمایه‌گذاری در دارایی‌های نامشهود با رشد بهره‌وری نیروی کار و تاثیر آن در توسعه کسب و کارهای گردشگری پرداخته‌اند. نتایج بیانگر تاثیر این سرمایه‌گذاری در ترویج نوآوری، توسعه مهارت‌ها و ایجاد ارزش افزوده در کسب و کارها بوده و توانایی رقابت‌پذیری را ارتقا داده است.

از منظر برنامه‌ریزی، سرمایه‌های روستایی قابلیت ادغام در یکدیگر را داشته و با هم دارای همپوشانی هستند که این قابلیت به شکل‌گیری و هویت یک مکان کامل منجر می‌شود (Cresswell, 2019; Gkartzios et al., 2022). از این رو، سرمایه‌های روستایی به یکدیگر وابسته بوده و هم‌افزایی آنها نقشی پویا در شکل دادن به ماریج معیشت جامعه محلی و توسعه پایدار ایفا می‌کنند (Stone & Nyaupane, 2018; Liu et al., 2020). بنابراین، سرمایه‌های جامعه روستایی بایستی به عنوان ورودی‌ها و خروجی‌هایی که قابلیت «مدیریت‌شدن» دارند، نگریسته شوند که می‌تواند به درهم تنیدگی‌های مکان‌سازی کمک کرده (Gkartzios et al., 2022:4) و از طریق فرآیندهای حکمرانی چند مقیاسی و ارزش‌هایی که زیربنای آنها را در اشکال مختلف برنامه‌ریزی خلاصه می‌شود و برای تصور و تحقق آینده بهتر تلاش می‌کند (Natarajan et al., 2022).

برخی از محققان، به بررسی نقش سرمایه‌های تجسم یافته و عینیت یافته در فرآیند توسعه محلی توجه کرده‌اند. از دیدگاه کارترزوس^۳ و همکاران (۲۰۲۲) سرمایه‌های جامعه محلی به‌عنوان دارایی‌های مادی (زمین، زیرساخت‌ها، میراث ساخته‌شده یا محیط جغرافیایی وسیع‌تر) یا کنش‌های اجتماعی تجسم یافته (آنچه مردم انجام می‌دهند و فکر می‌کنند، چگونه رفتار و تعامل می‌کنند)، بوده و مکان‌های روستایی را شکل می‌دهد و به آن هویت می‌دهند (جدول ۱). همچنین، به عقیده بوئورث و ترنر^۴ (۲۰۱۸) درک واضح‌تر از ویژگی‌های خاص «روستایی» می‌تواند به عنوان رویکردی مناسب برای بهره‌گیری شرایط محلی در راستای توسعه پایدار بوده و به درک پویایی تغییر در جوامع روستایی که توسط توسعه تجارت محلی هدایت می‌شود، کمک می‌کنند. بنابراین، از منظر برنامه‌ریزی توسعه، شناسایی سرمایه‌های جامعه محلی و مدیریت بهتر آنها، به بهبود تعامل عملکردی، توانمندسازی محلی و بهبود اثربخشی فعالیت‌ها در جنبه‌های مختلف کمک می‌کند. به طوری که، تبدیل یا سرمایه‌گذاری مجدد سرمایه‌های محلی از طریق توسعه اقتصادی به افزایش رفاه روستایی و ارتقای استانداردهای کیفیت زندگی کمک می‌کند (Gkartzios et al., 2022).

جدول ۱. اشکال سرمایه در مناطق روستایی

سرمایه‌ها	سرمایه‌های فرعی
ساخته شده	- زیرساخت‌های اقتصادی (به عنوان مثال فضای کاری)؛ - زیرساخت‌های مبتنی بر طبیعت برای سیستم‌های سکونتگاهی حیاتی است. - زیرساخت‌های اجتماعی-فرهنگی (مانند مسکن، امکانات اجتماعی).
اقتصادی	- زیرساخت‌های تولیدی فیزیکی (مانند دارایی‌های زمین)؛ - زیرساخت‌های کارآفرینی (به عنوان مثال پیوندهای تجاری، زنجیره‌های ارزش)؛ - ظرفیت تولید ثروت جامعه.
مبتنی بر زمین ^۵	- زمین به عنوان یک دارایی مولد اجتماعی - چشم‌انداز (به عنوان مثال میراث ملموس و ناملموس)؛ - زیرساخت‌های مبتنی بر طبیعت (مانند فرآیندهای طبیعی، خدمات اکوسیستم).
اجتماعی-فرهنگی	- شبکه‌های اجتماعی (عمودی و افقی)؛ - ظرفیت جامعه و شهروندی فعال (مانند توانایی بسیج سرمایه اجتماعی)؛ - مکان‌های فراگیر؛ - خلاقیت و شیوه‌های فرهنگی.

Source: Gkartzios et al. (2022)

¹ -Gumbau-Albert

² - Castelli

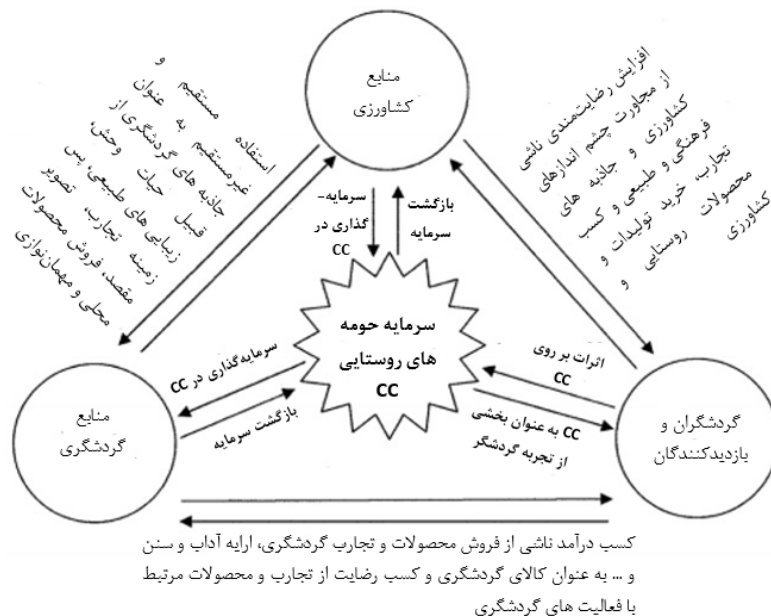
³ - Gkartzios

⁴ - Bosworth & Turner

⁵ - land-based

کارآفرینی کوچک مقیاس گردشگری و نقش سرمایه‌های روستایی

امروزه در اثر تغییرات و تحولات اقتصادی و اجتماعی ناشی از فرآیندهایی مانند جهانی شدن، صنعتی شدن، شهرنشینی گسترده و نظایر آن، در برخی موارد کارکرد اصلی روستاها از تولید به مصرف در معرض تغییر قرار گرفته است. در این رابطه، گردشگری روستایی و فرآیندهای مشابه می‌تواند به منزله یکی از مهمترین نیروهای تاثیرگذار مطرح می‌شود (Eimermann, 2016; Kumar & Valeri, 2022; Yi et al., 2022). به طوری که، مناطق روستایی بدلیل دارا بودن دارایی‌هایی از قبیل مناظر طبیعی و آداب و رسوم مردمی اصیل و حومه‌های آرام می‌تواند به عنوان مکان‌هایی برای فرار از آلودگی‌ها و ناپه‌نجاری‌های ناشی از صنعتی شدن و شهرنشینی مطرح بوده و توسعه گردشگری در مناطق روستایی را بیشتر ترویج کند (Liu et al., 2020; Nasr & Eissa, 2025) و مزایای گردشگری روستایی به عنوان موتوری برای توسعه اقتصادی و اجتماعی مطرح شود (Su et al., 2019; Adamov et al., 2023). از این رو، توسعه گردشگری روستایی می‌تواند از طریق کارآفرینی و سرمایه‌گذاری در دارایی‌ها، تلاشی برای بازآفرینی روستایی باشد (Jia et al., 2021; Zheng et al., 2022). بنابراین، همان طو که شکل (۱) نیز نشان می‌دهد سرمایه‌گذاری در دارایی‌های سرمایه‌ای در مناطق حومه‌ای و روستایی، بویژه در فعالیت‌های گردشگری و اقتصاد کشاورزی و ترکیب بهینه آنها در قالب گردشگری مزرعه، گردشگری کشاورزی و حتی طبیعت گردی توانایی بازگشت سرمایه‌گذاری را تضمین می‌کند و از این رو می‌تواند منافع گسترده اقتصادی را در جوامع محلی ایجاد کند (Garrod et al., 2006). به عبارت دیگر، سرمایه‌گذاری در زمینه گردشگری روستایی علاوه بر تنوع بخشی به منابع اشتغال و درآمد خانوارهای روستایی، به توسعه زیرساخت‌های عمومی، افزایش مالیات بر درآمد، ایجاد مکان‌های تفریحی و سازماندهی جاذبه‌ها، تقویت پیوندها بین فعالیت‌های اقتصادی محلی و نظایر آن کمک کند. علاوه بر این، سرمایه‌های روستایی نه تنها به کسب تجارب و لذت جویی بازدیدکنندگان و گردشگران و به تبع افزایش رضایتمندی آنان از مراجعه به مناطق روستایی منجر می‌شود، بلکه به تقویت تجارب و لذت جویی ساکنان محلی نیز می‌انجامد و در صورت وجود سرمایه‌گذاری مداوم و مدیریت دارایی‌های سرمایه‌ای در حومه‌های روستایی، احساس قوی‌تر جامعه و مکان و کیفیت بالاتر زندگی حاصل می‌شود (McClinchey et al., 2010:183; Garrod et al., 2006).

شکل ۱. مدلی برای دارایی‌های سرمایه حومه‌های روستایی؛ منبع: (Garrod et al., 2006)

در این بین، گردشگری روستایی آثار اقتصادی فراوانی دارد، که از مهمترین آثار مثبت اقتصادی آن می‌توان به مواردی از جمله: ایجاد اشتغال و دستیابی به درآمد ارزی پایدار و مناسب، تنوع فعالیت‌های اقتصادی، کاهش بیکاری و ارتقای سطح زندگی مردم نام برد (Naim Abadi et al., 2023). اشکال مختلف گردشگری در مناطق روستایی می‌تواند از سرمایه‌گذاری منابع محلی حمایت کرده و دوام اقتصادی آن را تضمین کند (Adamov et al., 2023). به عنوان مثال، سرمایه‌گذاری در منابع و دارایی‌های محلی مناطق روستایی از طریق توسعه گردشگری می‌تواند امکان کسب درآمد اضافی، تضمین اشتغال و سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های محلی را به دنبال داشته باشد که این مزایا باعث ایجاد تغییرات احتمالی در سبک زندگی مردم محلی و سرزندگی روستایی می‌شود. به طوری که، پس از توسعه کسب و کارهای گردشگری، افراد جامعه تشویق می‌شوند تا با محصولات یا خدمات مختلف در زمینه گردشگری درگیر شوند و در نتیجه تأثیرات عمده‌ای در

سطح جامعه محلی ایجاد می‌کند (Călina & Călina, 2021). همچنین، پوپسکیو^۱ و همکاران (۲۰۲۲) استفاده بهینه از منابع سرمایه‌های محلی در توسعه پایدار گردشگری را عاملی موثر در ایجاد درآمد اضافی، تنوع شغلی، مشارکت موثر در توسعه اقتصادی و توسعه فرهنگی محلی می‌دانند که می‌تواند به توسعه اقتصادی پایدار سکونتگاه‌های روستایی و به تبع آن ارتقای شاخص‌های سرزندگی روستایی کمک کند. سیولاک^۲ و همکاران (۲۰۲۱: ۲) مدیریت بهینه سرمایه‌های محلی روستایی را به منزله یک نسخه مدرن توسعه گردشگری با مشارکت گردشگران و افراد محلی می‌داند که می‌تواند از طریق شکل‌گیری و توسعه کسب و کار موفق، اثرات اقتصادی قابل مشاهده/ملموسی در مراحل اولیه توسعه گردشگری ارایه کرده و سکونتگاه‌های روستایی را به منزله مکان‌هایی که دارای «توشه‌ای بزرگ از منابع واقعی/پایدار» هستند، در فرآیند توسعه محلی معرفی کند.

کارآفرینی فرآیند یکپارچه‌سازی منابع و همچنین شناسایی و بهره‌برداری از فرصت‌ها برای ایجاد و توسعه یک کسب و کار است (Guo et al., 2023). به عنوان یک پدیده مهم اجتماعی-اقتصادی، کارآفرینی به محرک اصلی توسعه اقتصادی تبدیل شده است (Madanaguli et al., 2022; Ratten, 2020a; Wang et al., 2022). که از طریق نیروهای محلی و قابلیت‌های محیطی می‌تواند به حل مسائل و پیچیدگی‌های مکانی - فضایی نواحی مختلف یاری رساند (Moradi et al., 2021). شواهد محکمی مبتنی بر رابطه علی بین کارآفرینی، رشد اقتصادی و کاهش فقر وجود دارد (Riahi et al., 2020). با تغییر نحوه به کارگیری سرمایه و منابع، کارآفرینی به استراتژی جدیدی برای ترکیب عوامل تولید برای افزایش ثروت اجتماعی و توسعه اقتصادی دست یافته است. بررسی مبانی نظری مرتبط نشان می‌دهد که صنعت گردشگری و مهمان‌نوازی بدلیل غلبه کسب و کارهای خرد زمینه مناسبی برای شکل‌گیری کارآفرینی کوچک مقیاس خانوادگی و اجتماعی دارد (Ratten, 2020b; Obermayer et al., 2022; Wang et al., 2022).

بوئورث و ترنر^۳ (۲۰۱۸) برخی از ابعاد سرمایه‌ها به عنوان پیش‌شرط‌هایی برای موفقیت کسب‌وکارهای خرد بوده و در حالی که برخی دیگر توسط کسب و کارهای خرد تقویت می‌شوند. از این رو، نقش مهمی در شکل‌گیری و پایداری کسب و کارهای خرد در مناطق روستایی بویژه در زمینه گردشگری ایفا کرده است. گوو^۴ و همکاران (۲۰۲۳) استفاده ترکیبی از سرمایه‌های روستایی را عاملی برای موفقیت فعالیت‌های کارآفرینی گردشگری در مناطق روستایی می‌دانند که می‌تواند به ایجاد ارزش افزوده و تنوع بخشی به اقتصاد محلی کمک کند. موفقیت کارآفرینی گردشگری روستایی به سرمایه‌های معیشتی (طبیعی، انسانی و اجتماعی) جوامع و خانوارهای خاص منطقه روستایی بستگی دارد (Yi et al., 2022; Huang et al., 2025). در این رابطه، برخی از صاحب نظران نشان دادند که سرمایه روانی به شدت بر شکل‌گیری و پایداری فعالیت‌های کارآفرینی تأثیر می‌گذارد (Mahfud et al., 2020; Wang et al., 2022).

سرمایه انسانی به کمیت و کیفیت نیروی کار و همچنین دانش، مهارت‌ها و توانایی‌های کارآفرینان برای شناسایی و ارزیابی فرصت‌ها تأثیر می‌گذارد (Kallmuenzer et al., 2021; Guo and Hou, 2022). علاوه بر این، سرمایه انسانی پتانسیل کارآفرینان نوپا را برای به دست آوردن منابع داخلی و خارجی تعیین می‌کند (Altinay et al., 2016). سرمایه طبیعی به منابع طبیعی و اکولوژیکی از جمله منابع زمین کشاورزی، کیفیت زمین، مکان‌های مسکونی و دسترسی به حمل و نقل اشاره دارد که تأثیر بسزایی بر روی فعالیت‌های کارآفرینی می‌گذارد (Ma et al., 2021). سرمایه فیزیکی دربرگیرنده زیرساخت‌هایی مانند شرایط زندگی و مناطق مسکونی است که از فعالیت‌های گردشگری روستایی پشتیبانی می‌کند (Guo et al., 2023) و به عنوان یکی از مهمترین پیش نیازهای لازم برای توسعه گردشگری روستایی بوده و می‌تواند پایداری کلی معیشت را افزایش می‌دهد (Su et al., 2019). علاوه بر این، توسعه گردشگری روستایی در سطح فیزیکی/مادی مسیر اصلی توسعه برای بسیاری از مناطق روستایی در کشورهای در حال توسعه بشمار می‌آید (Gao and Wu, 2017). علاوه بر این، سرمایه مالی شامل منابع مالی داخلی و خارجی است که می‌توان در یک کسب و کار گردشگری سرمایه‌گذاری کرد. منابع مالی داخلی شامل منابع مالی خصوصی است، در حالی که منابع خارجی شامل وام‌ها، اعتبارات، فرصت‌های سرمایه‌گذاری و بدهی‌هایی است که برای کارآفرینان قابل دسترسی است (Einali et al., 2021).

سرمایه اجتماعی به عنوان یک منبع بالفعل یا بالقوه که شبکه‌ای از روابط پایدار را تشکیل می‌دهد، نگریسته می‌شود که می‌تواند یک محیط کارآفرینی حمایتی را ایجاد کرده و جمع‌آوری اطلاعات بازار را تسهیل کند و شرکای بالقوه را شناسایی کند (Guo et al., 2018; Valeri and Baggio, 2021). به عقیده گالنت و کارتریوس (۲۰۱۹) سرمایه اجتماعی فرآیند حکمرانی مکان را از طریق تقویت زیربنای روابط اجتماعی و مشارکت ارتقا می‌بخشد. به عقیده والری و باجیو (۲۰۲۲) انتقال کارآمد دانش و اطلاعات در یک شبکه سرمایه اجتماعی

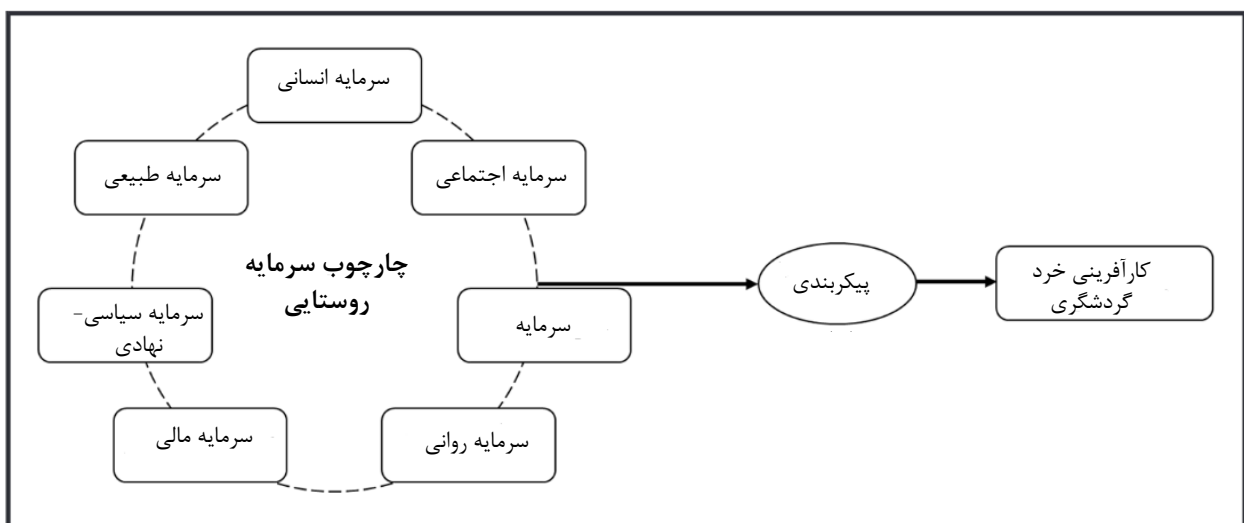
^۱ - Popescu

^۲ - Ciolac

^۳ - Bosworth & Turner

^۴ - Guo

نقش اساسی و کارآمدی برای توسعه کارآفرینی گردشگری روستایی دارد. سرمایه سیاسی به دسترسی به قدرت، مشارکت فعالانه و سیاستگذاری کارآفرینی اشاره دارد. لی و همکاران (۲۰۲۰) تأثیر محیط نهادی را بر کارآفرینی فرصت و ضرورت در بخش هتلداری بررسی کرد. سندرا-پونس^۱ و همکاران (۲۰۲۲) عقیده داشتند که سیاست‌ها و محیط‌های نهادی بر میزان، سرعت توسعه و ماهیت کارآفرینی و همچنین رفتارهای کارآفرینان تأثیر می‌گذارد. سرمایه روانشناختی شامل تمایل کارآفرین به ریسک‌پذیری، اعتماد به نفس و رضایت از زندگی است (Wang et al., 2022; Ngo & Vu, 2025). کارآفرینی را می‌توان فرآیندی دانست که افراد از طریق آن به دنبال فرصت می‌گردند و با موفقیت یا شکست همراه بوده و اعتماد به نفس می‌تواند مقاومت روانی کارآفرینان را در مواجهه با فشار کارآفرینی بهبود بخشد (Maczulskij & Viinikainen, 2023). هنائو گارسیا و همکاران (۲۰۲۲) نشان دادند که رضایت شغلی و زندگی می‌تواند گرایش‌های کارآفرینی فرد را افزایش دهد. در شکل (۲) چارچوب مفهومی با پیروی از پارادایم تئوری پیکربندی، به بررسی تأثیر پیکربندی سرمایه بر کارآفرینی گردشگری روستایی می‌پردازد.

شکل ۲. تأثیر پیکربندی سرمایه بر کارآفرینی گردشگری روستایی منبع: (Guo et al., 2023)

مواد و روش تحقیق

پژوهش حاضر از نظر نوع از پژوهش‌های کاربردی بوده و از لحاظ روش از نوع توصیفی-تحلیلی است. با بررسی مبانی نظری مرتبط با تحقیق شاخص‌ها و گویه‌های مورد نظر استخراج شده و در قالب پرسشنامه بسته (جدول ۲) تدوین گردید. به منظور بررسی روایی گویه‌های مورد استفاده از نظرات متخصصین آشنا به منطقه و موضوع استفاده شده و پایایی گویه‌های تحقیق با استفاده از روش پیش آزمون و تکمیل ۱۰ درصد از تعداد پرسشنامه‌ها با بهره‌گیری از آزمون آلفای کرونباخ به میزان ۰/۸۷۵ محاسبه شد. جامعه آماری تحقیق حاضر کلیه خانواده‌های ساکن روستاهای نمونه است که با توجه به داده‌های سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ بالغ بر ۸۸۱۲ خانوار بوده (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵) که با استفاده از فرمول کوکران با فرض p و q مساوی با ۰/۵ تعداد ۳۲۷ مورد به عنوان جامعه نمونه برای مطالعه و تکمیل پرسشنامه انتخاب گردید و پرسشنامه تدوین شده در روستاهای نمونه با همکاری دهیاران با استفاده از محله‌بندی موجود در روستاها به صورت تصادفی ساده توزیع شد که در نهایت ۳۱۰ پرسشنامه تکمیل شده به دست محققان رسیده و برای تجزیه و تحلیل آماری بهره‌گرفته شده است.

^۱ - Sendra-Pons

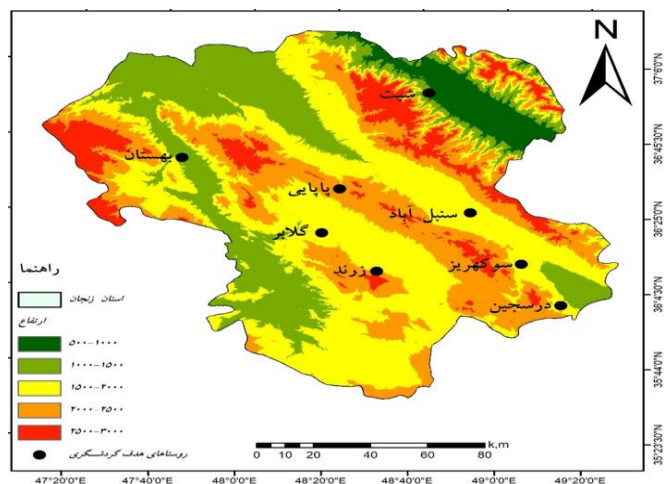
جدول ۲. شاخص‌ها و گویه‌های مورد استفاده در تحقیق

ابعاد	شاخص‌ها	گویه‌های مورد استفاده
ابعاد سرمایه‌های روستایی*	سیاسی-نهادی	مشارکت و سهمیم بودن در تصمیم‌گیری و اجرای طرح‌های گردشگری، توجه به هنجارها و ارزش‌ها در تدوین مقررات، حمایت سازمان‌های محلی از فعالیت‌های گردشگری، شرکت فعال در انتخاب مدیران محلی (شورای اسلامی و دهیاران)، پذیرش نقش معتمدین و افراد با نفوذ روستا، توانایی مدیران محلی در جلب مشارکت مردم، توانایی مدیران در بیان خواسته‌های محلی، توانایی مسئولین در جذب منابع و سرمایه در گردشگری، جدیت مسئولین محلی در اعمال قوانین مرتبط با تغییرات کاربری اراضی، مدیریت جاذبه‌های طبیعی، مدیریت پسماند
	ساخته شده یا فیزیکی	وجود زیرساخت‌های ضروری برای پشتیبانی از توسعه (راه‌های دسترسی به روستا، ارتباطات اینترنتی و شبکه‌های تلفن همراه، دسترسی به حمل و نقل مناسب، دسترسی به وسایل نقلیه عمومی، تامین انرژی و ...)، زیرساخت‌های مرتبط با گردشگری (محوطه سازی و رعایت حریم و محدوده جاذبه ها، وجود تابلوهای راهنمایی کننده گردشگران، وجود مکان امن برای استراحت و پارک وسایل نقلیه در روستا و جوار جاذبه های گردشگری)، طراحی معابر تردد پیاده در روستا و ...
	مالی	دسترسی به موقع منابع پولی و اعتبارات بانکی با بهره کم، حمایت مالی از سوی سازمان‌های دولتی، توانایی تامین وثیقه اعتبارات، توانایی بازپرداخت وام‌های قبلی، دارایی‌های فردی و خانوادگی، معافیت مالیاتی برای فعالیت در حوزه گردشگری، توانایی استفاده از بودجه‌های تخصیص یافته دولتی، سرمایه‌گذاری مشترک با دوستان و فامیل، و ...
	طبیعی	ویژگی‌های جغرافیایی روستا، تنوع جاذبه‌های طبیعی در روستا، دسترسی و استفاده از منابع طبیعی روستا در گردشگری، تنوع زیستی گیاهی و جانوری منطقه، دسترسی به آب برای توسعه گردشگری، حفاظت از زیبایی‌های منحصر به فرد طبیعی، جلوگیری در آلودگی منابع آب و خاک و ...
	انسانی	داشتن مهارت‌ها و توانایی توسعه فعالیت‌ها، دسترسی به اطلاعات، آموزش و دانش در زمینه گردشگری، شرکت در دوره های آموزشی و ترویجی مرتبط، توانایی مدیریت فعالیت‌های گردشگری، حل اختلافات و مناقشات در زمینه استفاده از جاذبه‌ها و منابع محلی، برنامه‌ریزی برای آینده فعالیت، توانایی تصمیم‌گیری مشارکتی و جمعی و ...
	اجتماعی	اعتماد به هم روستایی‌ها، اعتماد به تصمیمات مسئولین روستا، اعتماد به سازمان‌های دخیل در توسعه گردشگری، همکاری و مشارکت محلی در گردشگری، وجود شبکه‌های محلی مبتنی بر شبکه‌های اجتماعی در منطقه، عضویت در گروه‌هایی با منافع مشترک، احساس آینده مشترک، انسجام و همبستگی با مردم روستا، اشتراک‌گذاری ایده‌ها و تجارب فعالیت، برگزاری جشنواره های فرهنگی، رعایت آداب و سنن محلی، مهمان نوازی و ...
	روانی	انگیزه مشارکت در توسعه گردشگری، خلاقیت در استفاده از فرهنگ محلی در جذب گردشگر، تمایل به استفاده از فرصت های محلی در توسعه گردشگری، اعتماد به نفس و توانایی های فردی، تمایل و پذیرش ریسک، رضایت از فعالیت و زندگی و ...
شکل گیری و پایداری کسب و کارهای گردشگری**		راه اندازی و ادامه فعالیت اقامتگاه‌ها روستایی از قبیل خانه‌های بوم گردی و خانه‌های قدیمی بازسازی شده، خانه های دوم گردشگری، مشاغل مرتبط با پذیرایی از گردشگران (قهوه خانه، تهیه غذا و نوشیدنی، رستوران و ...)، باغات خانوادگی، تاکسی‌های تلفنی و مسافربری فعال، تنوع فروشگاه‌ها و سوپر مارکت‌ها، مراکز فروش محصولات محلی و صنایع دستی، پارکینگ امن، خدمات خودرویی (تعمیرگاه، کارواش و ...)، فروش مستقیم محصولات تولیدی روستا به گردشگران، خدمات ساختمانی (فروش مصالح، لوله کشی و ...)، فرآوری و بسته بندی محصولات محلی، تفرحات خانوادگی و محل بازی کودکان

منبع: اقتباس از: * (Kline, 2017; Loison, 2019; Einali et al., 2021; Guo et al., 2023) ** Ghadiri Masoom et al., 2021

محدوده مورد مطالعه

منطقه مورد مطالعه در تحقیق حاضر دربرگیرنده روستاهای هدف گردشگری استان زنجان است. با توجه به شناسایی و معرفی ۴۳ روستای هدف گردشگری در استان، برای مطالعه دقیق تعداد ۸ روستا (یک روستا از هر شهرستان) با مشاوره های کارشناسان سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان به شرح جدول (۳) و شکل (۳) انتخاب شده و خانوارهای نمونه با در نظر گرفتن تعداد خانوار ساکن در روستا محاسبه گردید.

شکل ۳. نقشه پهنه‌بندی ارتفاعی استان زنجان و موقعیت روستاهای نمونه

جدول ۳. روستاهای هدف گردشگری نمونه در استان زنجان

روستاهای نمونه	روستا	تعداد خانوار*	جمعیت*	تعداد نمونه**
زنجان	پاپایی	۱۵۹	۴۸۶	۲۰
طارم	شیت	۲۸۴	۸۹۶	۳۹
ابهر	درسجین	۱۲۵	۳۲۰	۱۶
سلطانیه	سنبل آباد	۲۱۸	۷۲۱	۳۵
خرمدره	سوکهریز	۷۸۶	۲۵۶۰	۷۰
ایجرود	گلایر	۷۲۵	۲۴۳۴	۷۰
خدابنده	زرنند	۲۶۱	۹۴۹	۴۰
ماه‌نشان	بهستان	۱۳۲	۴۴۶	۲۰
جمع		۲۶۹۰	۸۸۱۲	۳۱۰

منبع: * مرکز آمار ایران (۱۳۹۵) ** محاسبات محققین

بحث و یافته‌های تحقیق

یافته‌های توصیفی

بررسی ویژگی‌های فردی پاسخگویان نشان داد که افراد واقع در گروه سنی ۲۰ تا ۳۰ سال با ۴۳ درصد و گروه سنی ۳۱ تا ۴۰ سال با ۴۱ درصد به ترتیب بیشترین تعداد را به خود اختصاص داده‌اند. مردان با ۸۶/۵ درصد و افراد دارای تحصیلات دبیرستانی با ۳۴ درصد بیشترین تعداد را داشته و ۹۰ درصد متأهل بوده‌اند. افراد شاغل به کشاورزی (زراعت، باغداری، دامداری و ...) با ۶۰ درصد و خانواده‌های ۴ و ۵ نفره با ۵۴ درصد بیشترین تعداد جامعه نمونه را تشکیل می‌دادند. به لحاظ مدت اقامت در روستاهای مورد مطالعه ۸۴ درصد دارای سکونت ۱۰ سال و بیشتر بوده و درآمد اصلی ۶۰ درصد پاسخگویان از فعالیت‌های کشاورزی اعم از باغداری، زراعت و دامداری بوه است (جدول ۴).

جدول ۴. مشخصات فردی جامعه نمونه

شرح (واحد: درصد)							مؤلفه	
۱۵/۵	ابتدایی	تحصیلات	۳/۹	خانه‌دار	شغل	۱۶/۵	مرد	جنسیت
۲۲/۶	راهنمایی		۳/۹	کارمند		۱۳/۵	زن	
۳۴/۲	دبیرستان		۳۱/۹	آزاد		۴۳/۲	۲۰ - ۳۰	سن
۲۷/۷	فوق دیپلم و بالاتر		۶۰/۳	کشاورز		۴۰/۶	۳۱ - ۴۰	
۹۰	متاهل	تاهل	۱۶	کمتر از ۱۰ سال	مدت اقامت	۱۳/۹	۴۱ - ۵۰	
۱۰	مجرد		۱۴	۱۰ سال و بیشتر		۲/۳	+۵۱	

یافته‌های تحلیلی

به منظور بررسی و تحلیل مطلوبیت نقش سرمایه‌های روستایی در ایجاد و توسعه فعالیت‌های کارآفرینی در شکل‌گیری، توسعه و پایداری کسب و کارهای خرد گردشگری روستایی با بهره‌گیری از دسته‌بندی گوو و همکاران (۲۰۲۳) از سرمایه‌های روستایی که در قالب ۷ دسته سیاسی- نهادی، ساخته شده (فیزیکی)، مالی، طبیعی، انسانی، اجتماعی و روانی ارایه شده است، از داده‌های پرسشنامه‌ای با بهره‌گیری از آزمون t تک نمونه‌ای استفاده شده است (جدول ۴). بنابراین، با احتساب دامنه طیفی میانگین عددی که بین ۱ تا ۵ براساس طیف لیکرت ($=1$ خیلی کم، $=2$ کم، $=3$ متوسط، $=4$ زیاد و $=5$ خیلی زیاد) در نوسان است، این میزان برای تمامی مولفه‌های مورد بررسی، بالاتر از مطلوبیت عددی مورد آزمون (۳ به عنوان میانگین طیف ۵ سطحی لیکرت) محاسبه شده است. به طوری که، تفاوت از حد مطلوب عددی بیانگر تفاوت معناداری ابعاد در سطح ۹۹ درصد بوده و برای همه ابعاد سرمایه روستایی مثبت ارزیابی و گزارش می‌شود. به طوری که، بیشترین میانگین عددی به ترتیب به سرمایه‌های طبیعی با توجه به مواردی از قبیل ویژگی‌های جغرافیایی روستا، تنوع جاذبه‌های طبیعی در روستا، دسترسی و استفاده از منابع طبیعی روستا در گردشگری، تنوع زیستی گیاهی و جانوری منطقه، دسترسی به آب برای توسعه گردشگری، حفاظت از زیبایی‌های منحصر به فرد طبیعی، جلوگیری در آلودگی منابع آب و خاک و ... ($4/1342$)، سرمایه ساخته شده یا فیزیکی از قبیل وجود زیرساخت‌های ضروری برای پشتیبانی از توسعه، زیرساخت‌های مرتبط با گردشگری، طراحی معابر تردد پیاده در روستا و ... ($3/8245$) و سرمایه مالی از قبیل دسترسی به موقع منابع پولی و اعتبارات بانکی با بهره‌کم، حمایت مالی از سوی سازمان‌های دولتی، توانایی تامین وثیقه اعتبارات، توانایی بازپرداخت وام‌های قلی، دارایی‌های فردی و خانوادگی، معافیت مالیاتی برای فعالیت در حوزه گردشگری، توانایی استفاده از بودجه‌های تخصیص یافته دولتی، سرمایه‌گذاری مشترک با دوستان و فامیل، و ... ($3/6424$) در شکل‌گیری و پایداری کارآفرینی در کسب و کارهای خرد گردشگری در روستاهای نمونه اختصاص دارد. از طرفی دیگر، بررسی نتایج نشان می‌دهد که در فاصله اطمینان ۹۵ درصد کران مثبت و بالا هر دو جهت مثبتی دارند و این امر بیانگر تاثیر مثبت ابعاد سرمایه‌های محلی در شکل‌گیری و پایداری کارآفرینی در کسب و کارهای خرد از طریق توسعه گردشگری روستایی می‌باشد.

جدول ۵. معناداری نقش سرمایه‌های روستایی در ایجاد و توسعه فعالیت‌های کارآفرینی در کسب و کارهای خرد گردشگری روستایی

مطلوبیت عددی مورد آزمون = ۳							
سرمایه‌های جامعه محلی		میانگین	آماره آزمون t	درجه آزادی	سطح معناداری	تفاوت از حد مطلوب	فاصله اطمینان ۹۵ درصد
پایین تر	بالا تر						
سرمایه ساخته شده (فیزیکی)	۳/۸۲۴۵	۳۲/۹۹۶	۳۰۹	۰/۰۰۰	۰/۸۲۴۵	۰/۷۷۵۳	۰/۸۷۳۷
سرمایه طبیعی	۴/۱۳۴۲	۴۸/۹۷۳	۳۰۹	۰/۰۰۰	۱/۱۳۴۲	۱/۰۸۸۶	۱/۱۷۹۸
سرمایه سیاسی	۳/۲۳۶۰	۱۴/۵۸۸	۳۰۹	۰/۰۰۰	۰/۲۳۶۰	۰/۲۰۴۱	۰/۲۶۷۸
سرمایه مالی	۳/۶۴۲۴	۲۷/۹۹۵	۳۰۹	۰/۰۰۰	۰/۶۲۲۴	۰/۵۹۷۲	۰/۶۸۷۵
سرمایه اجتماعی	۳/۵۱۹۴	۱۶/۳۳۰	۳۰۹	۰/۰۰۰	۰/۵۱۹۴	۰/۴۵۶۸	۰/۵۸۱۹
سرمایه انسانی	۳/۲۶۰۱	۱۲/۹۲۳	۳۰۹	۰/۰۰۰	۰/۲۶۰۱	۰/۲۲۰۵	۰/۲۹۹۷
سرمایه روانی	۳/۰۵۸۱	۳/۰۱۶	۳۰۹	۰/۰۰۳	۰/۰۵۸۱	۰/۰۲۰۲	۰/۰۹۶۰

تحلیل روابط آماری بین ابعاد سرمایه روستایی و ایجاد و توسعه فعالیت‌های کارآفرینی در کسب و کارهای خرد گردشگری روستایی به تفکیک ۸ روستای هدف گردشگری مورد مطالعه در استان زنجان که از طریق تحلیل خوشه‌ای در سه طبقه (کم، متوسط و بالا) دسته‌بندی شده‌اند، براساس آزمون همگونی کای دو مبتنی بر جداول توافقی که در جدول (۶) ارایه شده است، مبین وجود رابطه معنادار آماری میان دو شاخص در سطح ۹۹ درصد از دیدگاه پاسخگویان است. به عبارت دیگر، می‌توان گفت که بهبود سطح ابعاد سرمایه روستایی به ارتقای شکل‌گیری و پایداری کسب و کارهای خرد گردشگری در روستاهای مورد مطالعه منجر می‌شود که توانایی کارآفرینان خرد را تقویت کرده و به متنوع‌سازی فعالیت‌های اقتصاد روستایی بویژه در زمینه‌های خدمات تاثیر مثبتی می‌گذارد.

جدول ۶. جدول توافقی تبیین رابطه بین ابعاد سرمایه‌های روستایی و شکل‌گیری و پایداری کسب و کارهای خرد گردشگری

کل	شکل‌گیری و پایداری کسب و کارهای خرد گردشگری			مولفه‌ها	
	کم	متوسط	بالا		
۰	۰	۰	۰	پایین	مجموع ابعاد سرمایه روستایی
۱۵۴	۴	۱۳۲	۱۸	متوسط	
۱۵۶	۴۷	۱۰۹	۰	بالا	
۳۱۰	۵۱	۲۴۱	۱۸	کل	
ارزش			درجه آزادی	آماره آزمون کای دو پیرسن	
۵۶/۴۳۹ ^a			۲		
۰/۴۲۷					
۰,۰۰۰				ضریب همبستگی	

با توجه به نتایج جدول توافقی، بررسی رابطه همبستگی بین شاخص سرمایه روستایی و شاخص شکل‌گیری و پایداری کسب و کارهای خرد گردشگری در روستاهای هدف گردشگری مورد مطالعه در استان زنجان با استفاده از آزمون اسپیرمن در جدول (۷) نشان می‌دهد که بین دو شاخص فوق‌الذکر با مقدار ۰/۲۱۷ رابطه معناداری در سطح ۹۹ درصد وجود دارد.

جدول ۷. رابطه همبستگی بین شاخص سرمایه‌های روستایی و شکل‌گیری و پایداری کسب و کارهای خرد گردشگری

همبستگی اسپیرمن		شکل‌گیری و پایداری کسب و کارهای خرد گردشگری
مجموع ابعاد سرمایه روستایی	ضریب همبستگی اسپیرمن	۰/۲۱۷**
	سطح معناداری	۰/۰۰۰

با توجه به تاثیر مثبت ابعاد سرمایه‌های روستایی در توسعه گردشگری و به تبع آن شکل‌گیری و پایداری کسب و کارهای خرد گردشگری در روستاهای هدف گردشگری در منطقه مورد مطالعه، از آزمون رگرسیون خطی برای بررسی جهت و شدت تاثیر هریک از ابعاد سرمایه‌های روستایی در شکل‌گیری و پایداری کارآفرینی در کسب و کارهای خرد گردشگری استفاده شده است. به طوری که در ترسیم مدل رگرسیونی "شکل‌گیری و پایداری کسب و کارهای خرد گردشگری در روستاهای نمونه" به عنوان متغیر وابسته و "ابعاد سرمایه‌های روستایی" به عنوان متغیرهای مستقل مورد توجه قرار گرفته است. همان طوری که نتیجه آزمون (جدول ۸) نشان می‌دهد، این رابطه با ضریب تعیین معادل ۰/۶۳۵ نقش موثری را ایفا کرده است.

جدول ۸. تحلیل واریانس تاثیرگذاری ابعاد سرمایه‌های روستایی در کارآفرینی در کسب و کارهای خرد گردشگری

ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	انحراف استاندارد
۰/۷۹۷	۰/۶۳۵	۰/۶۲۷	۳/۱۱۵۲

همان طوری که جدول (۹) نشان می‌دهد، نتایج حاصل از تحلیل واریانس بیانگر وجود رابطه خطی بین متغیر مستقل و وابسته می‌باشد. به طوری که، با توجه به مقدار آماره آزمون F برابر با ۷۵/۱۹۶ می‌توان نتیجه گرفت که تاثیر متغیرهای مستقل (ابعاد سرمایه‌های روستایی از قبیل سرمایه‌های ساخته شده، انسانی، مالی، اجتماعی، طبیعی، سیاسی- نهادی و روانی) بر روی شکل‌گیری و پایداری کارآفرینی در کسب و کارهای خرد روستایی از طریق توسعه گردشگری در روستاهای هدف گردشگری مورد مطالعه در استان زنجان کاملاً آشکار بوده و این رابطه در سطح ۹۹ درصد معنادار می‌باشد.

جدول ۹. تحلیل واریانس رابطه خطی بین ابعاد سرمایه‌های روستایی و کارآفرینی در کسب و کارهای خرد گردشگری

مولفه‌ها	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگن مربعات	آماره آزمون F	سطح معناداری
واریانس بین گروه‌ها	۵۱۰۸/۲۰۵	۶	۷۳۹/۷۴۴	۷۵/۱۹۶	۰/۰۰۰
واریانس درون گروه‌ها	۲۹۳۵/۷۶۶	۳۰۳	۹/۷۰۵		
کل واریانس	۸۰۳۸/۹۷۱	۳۰۹			

متغیر وابسته: ایجاد و پایداری کسب و کارهای مرتبط با گردشگری

با نگاهی به مقادیر ضرایب استاندارد شده β آشکار می‌شود که یک واحد تغییر در انحراف معیار متغیرهای مستقل از قبیل سرمایه‌های ساخته شده، طبیعی، اجتماعی، مالی، سیاسی- نهادی، انسانی و روانی به ترتیب به میزان $۰/۴۵۵$ ، $۰/۸۴۰$ ، $۰/۲۰۰$ ، $۰/۱۶۰$ ، $۰/۱۵۹$ ، $۰/۱۵۲$ و $۰/۰۹۱$ واحد نقش مثبتی در شکل‌گیری و پایداری کارآفرینی در کسب و کارهای خرد روستایی از طریق توسعه گردشگری در روستاهای هدف گردشگری نمونه از دیدگاه پاسخگویان تاثیر خواهد داشت (جدول ۱۰).

جدول ۱۰. ضرایب شدت روابط بین ابعاد سرمایه‌های روستایی در کارآفرینی در کسب و کارهای خرد گردشگری

نام متغیر	ضرایب غیر استاندارد		ضرایب استاندارد شده	T	سطح معناداری
	B	خطای B	بتا β		
مقدار ثابت	۲۷/۱۲۹	۲/۷۲۱		۹/۸۶۰	۰/۰۰۰
سرمایه ساخته شده (فیزیکی)	۸/۱۵۴	۲/۱۰۸	-۰/۴۵۵	۳/۸۶۹	۰/۰۰۰
سرمایه طبیعی	۱۰/۵۰۶	۰/۵۶۳	-۰/۸۴۰	۱۸/۶۵۸	۰/۰۰۰
سرمایه اجتماعی	۱/۸۱۹	۰/۴۲۳	-۰/۲۰۰	۴/۲۹۷	۰/۰۰۰
سرمایه مالی	۲/۰۱۷	۱/۱۲۳	-۰/۱۶۰	۱/۷۹۷	۰/۰۷۳
سرمایه سیاسی- نهادی	۲/۲۸۲	۱/۰۰۰	-۰/۱۵۹	۲/۲۸۲	۰/۰۲۳
سرمایه انسانی	۲/۱۸۹	۱/۰۰۹	-۰/۱۵۲	۲/۱۶۹	۰/۰۳۱
سرمایه روانی	۱/۲۲۶	۰/۸۲۲	-۰/۰۹۱	۱/۴۹۲	۰/۱۳۵

با توجه به نتیجه تحلیل رگرسیون خطی چند متغیره می‌توان اذعان کرد که ابعاد سرمایه‌های جامعه محلی در اقتصاد روستاهای هدف گردشگری نمونه در اقتصاد روستایی از طریق توسعه گردشگری تأثیر مثبتی دارد. به طوری که در محدوده مورد مطالعه، بیشترین تأثیر مستقیم ابعاد سرمایه‌های روستایی در شکل‌گیری و پایداری کسب و کارهای خرد گردشگری به ترتیب به سرمایه طبیعی استقرارگاه روستاهای هدف ($۰/۸۴۰$) و سرمایه ساخته شده یا فیزیکی ($۰/۴۵۵$) اختصاص دارد.

در نهایت جهت رتبه‌بندی میزان بهره‌مندی روستاهای نمونه گردشگری استان زنجان از آزمون ناپارامتری کروسکال والیس با بهره‌گیری از داده‌های پرسشنامه‌ای و داده‌های حاصل از مشاهده محققان (که داده‌های کیفی در راستای تبدیل به کمی کد بندی شده است) استفاده شده است. نتایج حاصل از این آزمون در جدول (۱۱) ارائه شده است و نشان می‌دهد که تفاوت معناداری در بین روستاهای مورد مطالعه در شاخص‌های استفاده شده وجود ندارد. به عبارت دیگر، با در نظر گرفتن معیارهای معرفی روستاهای هدف گردشگری که به طور عمده در قطب‌های تاریخی، فرهنگی و طبیعی می‌باشد، روستاهای نمونه تفاوت زیادی در سایت استقرار خود ندارند و تفاوت‌ها را می‌توان در سرمایه-گذاری در زیرساخت‌ها و تسهیلات و نیز ویژگی‌های انسانی ساکنین جستجو کرد. با توجه به نتایج تحلیل می‌توان گفت که روستای سوکهریز در شهرستان خرمدره در ابعاد سرمایه‌های انسانی، ساخته شده یا فیزیکی، نهادی و روانی در جایگاه اول در بین روستاهای نمونه قرار دارد. همچنین روستای شیت در شهرستان طارم در سرمایه طبیعی و روستای درسجین در شهرستان ابهر در سرمایه‌های مالی و اجتماعی در رتبه‌های بالاتری نسبت به سایر روستاهای نمونه قرار دارند.

جدول ۱۱. تفاوت معناداری و رتبه روستاهای هدف گردشگری استان زنجان از نظر بهره‌مندی از سرمایه‌های روستایی

روستا	تعداد نمونه	چارچوب سرمایه‌های جامعه محلی					
		انسانی	طبیعی	مالی	ساخته شده	اجتماعی	نهادهی
سوکهریز	۷۰	۱۷۵/۰۸	۱۷۱/۸۵	۱۶۱/۹۵	۱۶۸/۳۴	۱۷۱/۱۷	۱۷۶/۸۱
شیت	۳۹	۱۶۵/۷۳	۱۸۵/۱۶	۱۵۹/۶۶	۱۶۰/۱۲	۱۵۸/۷۷	۱۵۷/۰۶
درسجین	۱۶	۱۶۶/۴۷	۱۴۵/۸۷	۱۷۸/۶۶	۱۶۶/۸۱	۱۸۱/۷۳	۱۷۳/۲۳
سنبل آباد	۳۵	۱۵۱/۵۷	۱۴۳/۲۳	۱۵۰/۶۵	۱۴۹/۲۷	۱۵۶/۵۴	۱۶۰/۵۶
پاپایی	۲۰	۱۴۰/۸۸	۱۵۳/۱۲	۱۴۵/۲۹	۱۴۴/۷۲	۱۵۵/۹۶	۱۴۰/۱۱
گل‌ابر	۷۰	۱۶۰/۲۴	۱۶۱/۰۰	۱۵۸/۳۹	۱۵۵/۶۶	۱۴۵/۰۴	۱۵۹/۴۲
زرنه	۴۲	۱۵۷/۵۰	۱۵۳/۶۰	۱۴۸/۰۱	۱۴۹/۲۸	۱۲۶/۱۵	۱۴۷/۹۴
بهستان	۲۰	۱۴۲/۱۵	۱۴۸/۵۵	۱۴۹/۸۳	۱۴۴/۰۰	۱۵۳/۷۵	۱۴۲/۸۵
کای اسکوتر		۳/۷۴۸	۴/۱۰۱	۲/۴۲۵	۲/۳۶۳	۶/۲۳۱	۴/۲۷۹
درجه آزادی		۷					
معناداری		۰/۸۰۸	۰/۷۶۸	۰/۹۳۳	۰/۹۳۷	۰/۵۱۳	۰/۷۴۷
		۰/۹۹۰					

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

تحلیل داده‌های حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که ابعاد مختلف سرمایه‌های روستایی تأثیر معناداری در شکل‌گیری، توسعه و پایداری کسب‌وکارهای خرد گردشگری در روستاهای هدف استان زنجان دارند. در این میان، سرمایه‌های طبیعی، ساخته‌شده (فیزیکی) و مالی بیشترین سهم را در تقویت اکوسیستم گردشگری روستایی داشته‌اند، که بیانگر نقش زیرساخت‌های فیزیکی، منابع طبیعی و امکان دسترسی به منابع مالی در پشتیبانی از فعالیت‌های کارآفرینی خرد است.

همچنین، بررسی روابط آماری میان متغیرهای پژوهش نشان می‌دهد که بهبود سطح سرمایه‌های اجتماعی، انسانی و نهادهی نیز به طور قابل‌توجهی به ارتقای پایداری کسب‌وکارهای گردشگری منجر می‌شود. این یافته‌ها نشان‌دهنده آن است که علاوه بر سرمایه‌های ملموس، وجود شبکه‌های ارتباطی قوی، آموزش و مهارت‌های کارآفرینانه، و حمایت‌های نهادی نقش مهمی در موفقیت بلندمدت کارآفرینان روستایی ایفا می‌کنند.

تحلیل خوشه‌ای انجام‌شده بر روی روستاهای نمونه نشان می‌دهد که سطح بهره‌مندی از سرمایه‌های مختلف در میان این مناطق متفاوت است؛ به‌گونه‌ای که روستای سوکهریز در سرمایه‌های انسانی و نهادهی، روستای شیت در سرمایه طبیعی و روستای درسجین در سرمایه‌های مالی و اجتماعی رتبه‌های بالاتری دارند. این موضوع نشان می‌دهد که هر روستا نیازمند استراتژی‌های متمایز برای توسعه کسب‌وکارهای گردشگری بر اساس نقاط قوت سرمایه‌های محلی خود باشد.

نتایج آزمون اسپیرمن و تحلیل رگرسیون خطی تأیید می‌کنند که رابطه‌ای مثبت و معنادار میان سطح سرمایه‌های روستایی و شکل‌گیری و پایداری کسب‌وکارهای گردشگری خرد وجود دارد. این یافته، ضرورت توسعه برنامه‌های حمایتی و سرمایه‌گذاری هدفمند را برای افزایش ظرفیت‌های کارآفرینی در مناطق روستایی برجسته می‌کند.

با توجه به یافته‌های پژوهش و تأثیر مثبت سرمایه‌های روستایی بر شکل‌گیری و پایداری کسب‌وکارهای خرد گردشگری، پیشنهادهای زیر می‌تواند به توسعه بیشتر این کسب‌وکارها و افزایش پایداری اقتصادی در مناطق روستایی کمک کند:

- تقویت سرمایه‌های طبیعی برای توسعه گردشگری پایدار؛
- توسعه زیرساخت‌های فیزیکی برای حمایت از گردشگری؛
- بهبود دسترسی به منابع مالی برای کارآفرینان روستایی؛
- ارتقای سطح سرمایه انسانی و اجتماعی برای تقویت کارآفرینی؛ و
- ایجاد حمایت‌های نهادی و سیاست‌گذاری‌های کارآمد.

در نهایت، با توجه به نقش مهم سرمایه‌های محلی در توسعه اقتصادی پایدار روستاهای هدف گردشگری، پیشنهاد می‌شود که سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان محلی اقدام به تقویت زیرساخت‌های گردشگری، ارائه آموزش‌های تخصصی به کارآفرینان، بهبود دسترسی به منابع مالی و توسعه شبکه‌های اجتماعی کنند تا بتوان از ظرفیت‌های موجود برای پایداری کسب‌وکارهای خرد گردشگری به بهترین شکل بهره برد.

References

- Adamov, T.; Iancu, T.; Pet, E.; Popescu, G.; S, muleac, L.; Feher, A.; Ciolac, R. (2023). Rural Tourism in Marginimea Sibiului Area—A Possibility of Capitalizing on Local Resources. *Sustainability*, 15, 241. <https://doi.org/10.3390/su15010241>
- Altinay, L., Sigala, M. and Waligo, V. (2016), “Social value creation through tourism enterprise”, *Tourism Management*, Vol. 54, pp. 404-417.
- Ancuța, C., & Jucu, I. S. (2023). Sustainable rural development through local cultural heritage capitalization—analyzing the cultural tourism potential in rural Romanian Areas: A case study of Hărman Commune of Brașov Region in Romania. *Land*, 12(7), 1297.
- Beddington, A. (1999). Capitals and capabilities: A framework for analyzing peasant viability, rural livelihoods and poverty. *World Development*, 27(12), 2021–2044.
- Bosworth, G., & Turner, R. (2018). Interrogating the meaning of a rural business through a rural capitals framework. *Journal of rural studies*, 60, 1-10.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education*. Westport: Greenwood (pp. 241–58).
- Călina, J.; Călina, A. (2021). Analysis of the indicators characterizing the activity of rural tourism and agritourism in Valcea County from the perspective of total quality. *Sci. Pap. Ser. Manag. Econ. Eng. Agric. Rural Dev.*, 21, 101–110.
- Castelli, C., Comincioli, N., Ferrante, C., & Pontarollo, N. (2024). Tangible, intangible assets and labour productivity growth. *Journal of Economic Studies*, 51(9), 272-289.
- Castle, E. (1998) “A conceptual framework for the study of rural places”, *American Journal of Agricultural Economics* 80, pp. 621-631
- Ciolac, R.; Iancu, T.; Brad, I.; Adamov, T.; Mateoc-Sîrb, N. (2021). Agritourism—A Business Reality of the Moment for Romanian Rural Area’s Sustainability. *Sustainability*, 13, 6313.
- Coleman, J. (1990). *Foundations of social theory*. Cambridge, MA: Belknap Press/Harvard University Press.
- Corrado, C., Haskel, J., Jona-Lasinio, C., & Iommi, M. (2022). Intangible capital and modern economies. *Journal of Economic Perspectives*, 36(3), 3-28.
- Courtney, P., & Moseley, M. (2008). Determinants of local economic performance: Experience from rural England. *Local Economy*, 23(4), 305–318.
- Cresswell, T. (2019). Place. In A. Kobayashi (Ed.), *International encyclopedia of human geography* (2nd ed.). Amsterdam: Elsevier.
- Ćurčić, N., Mirković Svitlica, A., Brankov, J., Bjeljac, Ž., Pavlović, S., & Jandžiković, B. (2021). The role of rural tourism in strengthening the sustainability of rural areas: The case of Zlakusa village. *Sustainability*, 13(12), 6747.
- Curry, N., & Owen, S. (2009). Rural planning in England: A critique of current policy. *Town Planning Review*, 80(6), 575–597.
- Eimermann, M. (2016). Two sides of the same coin: Dutch rural tourism entrepreneurs and countryside capital in Sweden. *Rural Society*, 25(1), 55-73. [DOI:10.1080/10371656.2016.1152033](https://doi.org/10.1080/10371656.2016.1152033)
- Einali, J., Mohammadi yeganeh, B. , Ghasemloo, H. and Bigdeli, A. (2021). Evaluation of the Role of Tourism in the Development of Rural Entrepreneurship, Case Study: Villages Located in Zanjan-Abbar Connection Axis. *Geography (Regional Planning)*, 11(42), 167-183. 20.1001.1.22286462.1400.11.2.9.9 [In Persian].
- Einali, J., Bigdeli, A., Rabet, A., & Boueini, M. T. (2022). Rural Community Capital Framework and Its Role in Tourism Development (Case Study: Target Villages of Abhar Township). *Regional Planning*, 12(46), 127-143. [doi: 10.30495/jzpm.2021.24357.3596](https://doi.org/10.30495/jzpm.2021.24357.3596)[In Persian].
- Emery, M., & Flora, C. (2020). Spiraling-up: Mapping community transformation with community capitals framework. In *50 Years of Community Development Vol I* (pp. 163-179). Routledge.

- Gallent, N., & Gkartzios, M. (2019). Defining rurality and the scope of rural planning. In M. Scott, N. Gallent, & M. Gkartzios (Eds.), *The routledge companion to rural planning* (pp. 17–27). London: Routledge.
- Gao, J. and Wu, B. (2017). Revitalizing traditional villages through rural tourism: A case study of Yuanjia Village, Shaanxi Province, China. *Tourism Management*. Elsevier Ltd, 63, pp. 223–233.
- Garrod, B., Wornell, R., & Youell, R. (2006). Re-conceptualising rural resources as countryside capital: The case of rural tourism. *Journal of rural studies*, 22(1), 117-128.
- Ghadiri Masom M, Khorasani M A, Torkashvand Z, Amidi S.(2021). Identifying and Prioritizing the Drivers for Entrepreneurship Development in Rural Areas of Iran. *Space economy and rural development*; 10 (37) :21-40. [20.1001.1.23222131.1400.10.37.1.3](https://doi.org/10.1001.1.23222131.1400.10.37.1.3) [In Persian]
- Ghadiri Masoom, M., Khorasani, M. A., Torkashvand, Z. and Amidi, S. (2021) Identifying and prioritizing the drivers of entrepreneurship development in rural areas of Iran. *Quarterly Journal of Spatial Economics and Rural Development*, 10(37), 21-40.
- Gkartzios, M., Gallent, N., & Scott, M. (2022). A capitals framework for rural areas: ‘Place-planning’ the global countryside. *Habitat International*, 127, 102625. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2022.102625>
- Gumbau-Albert, M. (2024). Understanding the Impact of Intangible Capital on Entrepreneurship at the Regional Level. *Journal of the Knowledge Economy*, 15(3), 11063-11089.
- Guo, Y. and Hou, X. (2022), “The effects of job crafting on tour leaders’ work engagement the mediating role of person-job fit and meaningfulness of work”, *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, Vol. 34 No. 5, pp. 1649-1667.
- Guo, Y., Zhang, J., Zhang, Y. and Zheng, C. (2018), “Examining the relationship between social capital and community residents’ perceived resilience in tourism destinations”, *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 26 No. 6, pp. 973-986.
- Guo, Y., Zhu, L., & Zhao, Y. (2023). Tourism entrepreneurship in rural destinations: measuring the effects of capital configurations using the fsQCA approach. *Tourism Review*, 78(3), 834-848. DOI 10.1108/TR-07-2022-0333
- Henao Garcí’a, E.A., Galia, F. and Velez-Ocampo, J. (2022), “Understanding the impact of well-being on entrepreneurship in the context of emerging economies”, *Journal of Entrepreneurship in Emerging Economies*, Vol. 14 No. 1, pp. 158-182.
- Huang, Y., Feng, M., & Li, X. (2025). Not Just Survive, But Thrive: Examining Livelihood Capital, Poverty Reduction, and Sustainable Development in Ethnic Tourism Destinations. *Cornell Hospitality Quarterly*, 66(2), 225-244.
- Inigo, E. A., & Albareda, L. (2019). Sustainability oriented innovation dynamics: Levels of dynamic capabilities and their path-dependent and self-reinforcing logics. *Technological Forecasting and Social Change*, 139, 334-351.
- Javan, F. (2021). The Explantion of Tourism Benefits System Distribution Rezvanshahr Rural Area. Village and Space Sustainable Development, 2(2), 69-94. doi: 10.22077/vssd.2021.4838.1050[In Persian].
- Javan, F. and Barzegar, S. (2024). Explanation of the key drivers affecting the realization of community-oriented tourism in the development of peri-urban villages in Rasht metropolis.. *Preipheral Urban Spaces Development*, 6(4), 37-54. doi: 10.22034/jpusd.2025.488032.1323[In Persian].
- Javan, F. and Jomehpour, M. (2025). Analysis of the Stability of Rural Communities with an Emphasis on Tourism Development Based on the Consumption Value of Local Foods (Case Study: Tourism Target Villages of Gilan Province). *Economic Geography Research*, 6(19), 36-53. doi: 10.30470/jegr.2025.2054543.1277[In Persian].
- Javan, F. and Pourgharib, B. (2024). Assessing the Impact of English Language Proficiency in Host Communities on the Sustainability of Rural Tourism(A Case Study of Villages in Gilan Province, Northern Iran). *journal of sustainable rural development*, 8(1), 119-130. doi: [10.22034/jsrd.2024.458005.1187](https://doi.org/10.22034/jsrd.2024.458005.1187)

- Jia, Z., Gao, M., Xu, S., Lyu, Y., Feng, J., Zhou, Z., ... & Wu, W. (2021). Sociocultural vitality versus regulation policy and tourism development in preservation of traditional rural landscape: a case from Guizhou, China. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 28(2), 179-192.
- Kallmuenzer, A., Baptista, R., Kraus, S., Ribeiro, A.S., Cheng, C. and Westhead, P. (2021), "Entrepreneurs' human capital resources and tourism firm sales growth: a fuzzy-set qualitative comparative analysis", *Tourism Management Perspectives*, Vol. 38, p. 100801.
- Kline, C. (2017). Applying the community capitals framework to the craft heritage trails of western North Carolina, *Journal of Heritage Tourism*, 12(5): Heritage Trails and Tourism.
- Kumar, S., & Valeri, M. (2022). Understanding the relationship among factors influencing rural tourism: a hierarchical approach. *Journal of Organizational Change Management*, 35(2), 385-407.
- Lapping, M. B., & Scott, M. (2019). The evolution of rural planning in the Global North. In M. Scott, N. Gallent, & M. Gkartzios (Eds.), *The routledge companion to rural planning* (pp. 28–45). London: Routledge.
- Liu, C., Dou, X., Li, J., & Cai, L. A. (2020). Analyzing government role in rural tourism development: An empirical investigation from China. *Journal of Rural Studies*, 79, 177-188. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2020.08.046>
- Liu, H., Zhang, H., Xu, Y., & Xue, Y. (2024). Decision-making mechanism of farmers in land transfer processes based on sustainable livelihood analysis framework: A study in rural China. *Land*, 13(5), 640.
- Loison, S. A. (2019). Household livelihood diversification and gender: Panel evidence from rural Kenya. *Journal of Rural Studies*, 69, 156-172.
- Ma, X., Wang, R., Dai, M. and Ou, Y. (2021), "The influence of culture on the sustainable livelihoods of households in rural tourism destinations", *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 29 No. 8, pp. 1235-1252.
- Maczulskij, T., & Viinikainen, J. (2023). Self-confidence predicts entrepreneurship and entrepreneurial success. *Journal of Business Venturing Insights*, 19, e00382.
- Madanaguli, A., Kaur, P., Bresciani, S. and Dhir, A. (2021), "Entrepreneurship in rural hospitality and tourism. A systematic literature review of past achievements and future promises", *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, Vol. 33 No. 8, pp. 2521-2558.
- Mahfud, T., Triyono, M.B., Sudira, P. and Mulyani, Y. (2020), "The influence of social capital and entrepreneurial attitude orientation on entrepreneurial intentions: the mediating role of psychological capital", *European Research on Management and Business Economics*, Vol. 26 No. 1, pp. 33-39.
- McClinchey, K. A., & Carmichael, B. A. (2010). The role and meaning of place in cultural festival visitor experiences. *The tourism and leisure experience. Consumer and managerial perspectives*, 59-80.
- Moradi H, Javan F, Amraei S, Beiranvandrad M.(2021). The Impact of Rural Entrepreneurship on Urban Peripheral Spaces Development of Kermanshah County. *Space economy and rural development*, 9 (34), 63-82. [In Persian]
- Morgan, O. (2023). *Belonging and connecting: the value of social and cultural capitals within the UK hill farming community* (Doctoral dissertation, University of Cumbria).
- Naim Abadi, N. , Javan, F. and Hojjat Shamami, S. (2023). Rural tourism and its economy on local communities(Case of study: tourist villages of Razvanshahr County). *Economic Geography Research*, 4(13), 18-31. [In Persian].
- Nasr, M. A., & Eissa, N. (2025). Rural and Urban Pollution. *Epidemiology and Environmental Hygiene in Veterinary Public Health*, 405-414.
- Natarajan, L. (2019). Planning for rural communities and major renewable energy infrastructure. In M. Scott, N. Gallent, & M. Gkartzios (Eds.), *The routledge companion to rural planning* (pp. 548–556). London: Routledge.

- Natarajan, N., Newsham, A., Rigg, J., & Suhardiman, D. (2022). A sustainable livelihoods framework for the 21st century. *World Development*, 155, Article 105898.
- Ngo, T. T., & Vu, T. H. (2025). The impacts of psychological capital, risk-taking propensity, and entrepreneurial competence on the sustainability performance of SMEs. *Cogent Business & Management*, 12(1), 2466810.
- Obermayer, N., Kővári, E., Leinonen, J., Bak, G., & Valeri, M. (2022). How social media practices shape family business performance: the wine industry case study. *European Management Journal*, 40(3), 360-371.
- Philip, J., Newman, J., Bifelt, J., Brooks, C., & Rivkin, I. (2022). Role of social, cultural and symbolic capital for youth and community wellbeing in a rural Alaska Native community. *Children and youth services review*, 137, 106459.
- Popescu, G.; Popescu, C.A.; Iancu, T.; Brad, I.; Pet, E.; Adamov, T.; Ciolac, R. (2022). Sustainability through Rural Tourism in Moieciu Area-Development Analysis and Future Proposals. *Sustainability*, 14, 4221.
- Ratten, V. (2018), "Entrepreneurial intentions of surf tourists", *Tourism Review*, Vol. 73 No. 2, pp. 262-276.
- Ratten, V. (2020a), "Tourism entrepreneurship research: a perspective article", *Tourism Review*, Vol. 75 No. 1, pp. 122-125.
- Ratten, V. (2020b), "Coronavirus (covid-19) and social value co-creation", *International Journal of Sociology and Social Policy*, Vol. 42 Nos 3/4, pp. 222-231.
- Ray, C. (2006) "Neo Endogenous Rural Development in the EU", Ch 19 in P. Cloke, T. Marsden and P. Mooney (eds) *Handbook of Rural Studies*, Sage, London
- Riahi, V., Javan, F. and Sheikhanlu Milan, O. (2020). Analysis of the Effects of Omid Entrepreneurship Fund on the Economic Development of Rural Settlements (Case Study: Khoy County). *Rural Development Strategies*, 7(3), 267-285. doi: 10.22048/rdsj.2021.266215.1906[In Persian].
- Scott, M. (2023). Spatial planning and rural quality of life. In P. H. Johansen, A. Tietjen, E. B. Iversen, H. L. Lolle, & J. K. Fisker (Eds.), *Rural quality of life*. Manchester: Manchester University Press.
- Sendra-Pons, P., Comeig, I., & Mas-Tur, A. (2022). Institutional factors affecting entrepreneurship: A QCA analysis. *European research on management and business economics*, 28(3), 100187.
- Shucksmith, M. (2018). Re-Imagining the rural: From rural idyll to good countryside. *Journal of Rural Studies*, 59, 163–172.
- Singgale, Y. A., Sasongko, G., & Wiloso, P. G. (2019). Ritual capital for rural livelihood and sustainable tourism development in Indonesia. *Jurnal Manajemen Hutan Tropika*, 25(2), 115-115.
- Souca, M. L. (2020). Revitalizing rural tourism through creative tourism: The role and importance of the local community. *Marketing-from Information to Decision Journal*, 2(2), 43-50. DOI: 10.2478/midj-2019-0009
- Stone, M. T., & Nyaupane, G. P. (2018). Protected areas, wildlife-based community tourism and community livelihoods dynamics: Spiraling up and down of community capitals. *Journal of Sustainable Tourism*, 26(2), 307-324.
- Su, M. M. et al. (2019). Livelihood sustainability in a rural tourism destination - Hetu Town, Anhui Province, China. *Tourism Management*. Elsevier, 71(October 2018), pp. 272–281.
- Tonts, M. (2020). Developmentalism, path dependence and multifunctionality: Reflections on Australian rural planning cultures. *Planning Theory & Practice*, 21(5), 776–782.
- Trono, A. (2019). Designing cultural tourism experiences as a self-reinforcing system. In *Creating and Managing Experiences in Cultural Tourism* (pp. 121-136).
- Tu, S.; Long, H.; Zhang, Y.; Ge, D.; Qu, Y. (2018). Rural restructuring at village level under rapid urbanization in metropolitan suburbs of China and its implications for innovations in land use policy. *Habitat Int.*, 77, 143–152.
- Ubels, H., Bock, B., & Haartsen, T. (2020). Non-engagement of mid-aged and elderly residents in rural civic livability initiatives. *Rural sociology*, 85(3), 730-756.

- Valeri, M. and Baggio, R. (2021), "Italian tourism intermediaries: a social network analysis exploration", *Current Issues in Tourism*, Vol. 24 No. 9, pp. 1270-1283.
- Wang, R., Zhou, H., & Wang, L. (2022). The influence of psychological capital and social capital on the entrepreneurial performance of the new generation of entrepreneurs. *Frontiers in psychology*, 13, 832682.
- Ward, N., Atterton, J., Kim, T-Y., Lowe, P., Phillipson, J. and Thompson, N. (2005) Universities, the Knowledge Economy and 'Neo-endogenous Rural Development'. Centre for Rural Economy, Newcastle University
- Wijijayanti, T., Agustina, Y., Winarno, A., Istanti, L. N., & Dharma, B. A. (2020). Rural tourism: A local economic development. *Australasian Accounting, Business and Finance Journal*, 14(1), 5-13. doi:10.14453/aabfj.v14i1.2
- Yi, X., Xixi, T., & Lu, P. (2022). Difference of farmers' livelihood capital before and after rural tourism development. *Computational intelligence and neuroscience*, 2022(1), 4138220.
- Zheng, J., He, J., & Tang, H. (2022). The vitality of public space and the effects of environmental factors in Chinese suburban rural communities based on tourists and residents. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(1), 263.